

Aleksander Świątockij

Adwokatura na Ukrainie w okresie przebudowy systemu prawnego

Palestra 35/5-7(401-403), 59-62

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aleksander Światockij

Adwokatura na Ukrainie w okresie przebudowy systemu prawnego

Rewolucyjna w istocie rzeczy przebudowa całego życia Ukrainy wymaga także nowych regulacji prawnych. W szczególności konieczna jest demokratyzacja podstaw zorganizowania i działalności adwokatury będącej jednym z ważniejszych organów ochrony prawnej, utworzonej w celu udzielania wszechstronnej pomocy prawnej obywatelom i instytucjom, a nade wszystko zapewnienia im pełnego prawa do obrony.

Aktualne są nadal przepisy ustawy o adwokaturze Ukrainińskiej SRR z 1980 r.¹ W przepisach tych ustalone są zadania adwokatury, do których m.in. należą następujące: okazywanie pomocy prawnej obywatelom i instytucjom, obrona praw interesów obywateli oraz organizacji, wychowanie obywateli w duchu praworządowego wykonywania praw radzieckich, itp. (art. 1).

Przepisy te określają istotę adwokatury, wskazując, że poradnie prawne (zespoły adwokackie), które są podstawową jednostką działalności adwokatów, mają osobowość prawną opartą na zasadach samorządności. Do dziś jednak brak jest ustalenia dokładnej struktury organów adwokatury i widoczna jest dalej nadmierna opieka ze strony organów państwa.

We wrześniu 1990 r. w Kijowie odbył się zjazd adwokatów Republiki, na którym doszło do powołania Związku Adwokatów Ukrainy. Zgodnie z zatwierdzonym na zjeździe statutem Związek ten jest dobrowolną i niezależną samorządną organizacją społeczną, mającą m.in. na celu zjednoczenie wysiłków adwokatów dla poparcia kształtowania państwa prawnego oraz udzielenie wszechstronnej pomocy prawnej obywatelom, organizacjom i in. Za podstawowe zadania Związku uważa się m.in. ochronę zawodowych i socjalnych praw adwokatów, ich autorytetu, honoru i godności; prowadzenie wydawniczej działalności; udział w twórczej działalności prawnej i rozwój kontaktów z zagranicą adwokatów Republiki. Członkami tego Związku mogą być ci wszyscy, którzy dobrowolnie do niego wstąpili.

Istnieją podstawowe, obwodowe (wojewódzkie) oddziały Związku, które przyjmują deklaracje o przyjęciu lub o wystąpieniu adwokatów.

Organami Związku Adwokatów Ukrainy są:

- Z j a z d, będący najwyższym organem Związku, zwoływany nie rzadziej niż raz na trzy lata;

- **K o n f e r e n c j a** (walne zgromadzenie), która jest zwoływana corocznie między zjazdami, oraz

- **Z a r z ą d Z w i ą z k u i K o m i s j a R e w i z y j n a** - wybierane przez Zjazd w drodze tajnego głosowania na trzy lata.

Zjazd w tajnym głosowaniu wybiera prezydenta i dwóch wiceprezydentów Związku. Wszystkie wybieralne stanowiska można pełnić najwyżej przez dwie kadencje. W ramach Związku powstał instytut naukowo-badawczy i powołane zostały komisje zajmujące się różnymi kierunkami działalności adwokackiej.

Związek Adwokatów Ukrainy ma osobowość prawną, konto w banku, samodzielny bilans, emblematy, pieczęć i stempel (według ustalonego wzoru). Środki pieniężne Związku pochodzą ze składek członkowskich oraz z innych składek.

Kolegia Adwokackie powstają zgodnie z zasadami terytorialnymi. Na Ukrainie funkcjonuje obecnie 25 wojewódzkich Kolegiów Adwokackich oraz jedno wojewódzkie Kolegium w mieście Kijowie.

Organem Kolegium Adwokackiego jest walne zgromadzenie wszystkich jego członków. Prezydium jest organem wykonawczym, a komisja rewizyjna - kontrolno-rewizyjnym.

Walne zgromadzenie członków Kolegium Adwokackiego ma m.in. następujące uprawnienia: wybiera prezydium i komisję rewizyjną zespołu; ustala porządek pracy i płacę adwokatów; zatwierdza wewnętrzną organizację pracy Kolegium.

Prezydium Kolegium Adwokackiego - w porównaniu z poprzednio obowiązującymi aktami normatywnymi - ma obecnie większe uprawnienia, gdyż m.in. zatwierdza etaty i kosztorysy poradni prawnych (stanowiących odpowiednik polskich „zespołów”), organizuje walne zgromadzenia członków, tworzy te po-

radnie prawne i kieruje ich działalnością, mianuje i zwalnia ze stanowiska kierowników poradni prawnych, rozporządza środkami finansowymi Kolegium, reprezentuje Kolegia Adwokackie wobec organów państwowych i społecznych. Prezydium prowadzi swoje prace na zasadzie kolegialności oraz jawności, składając regularnie sprawozdania. Pracą prezydium kieruje przewodniczący (odpowiednik polskiego „dziekana”).

Komisja Rewizyjna Kolegium Adwokackiego przeprowadza kontrolę działalności finansowo-gospodarczej prezydium i poradni prawnych.

Zgodnie z art. 5 cyt. ustawy o adwokaturze, do składu członków Kolegium Adwokackiego są przyjmowani obywatele państwa radzieckiego, mający wykształcenie wyższe prawnicze oraz dwuletni staż pracy na stanowisku wymagającym tego wykształcenia. Przyjęcie to może być uwarunkowane odbyciem okresu próbnego (tj. stażu), trwającego do trzech miesięcy. Osoby zaś, które po ukończeniu studiów prawniczych nie odbyły dwuletniego stażu pracy, mogą być przyjmowane do Kolegium Adwokackiego tylko po odbyciu stażu w poradni prawnej (od 6 miesięcy do roku). Obecnie nie funkcjonuje jeszcze instytucja „aplikacji adwokackiej”, ale w projekcie nowej ustawy przewiduje się 2- lub 3-letnią aplikację. Adwokat (i stażysta) nie może pracować w organizacjach państwowych i społecznych. Prezydium Kolegium może wyjątkowo zgodzić się na taką pracę, jeśli chodzi o osoby zajmujące się działalnością naukową i dydaktyczną.

Według danych statystycznych na początku 1991 r. na Ukrainie zarejestrowanych było 5746 adwokatów (w ZSRR - ponad 27 tys.). Liczba ta na dzień dzisiejszy nie może być wystarczająca wobec wzrastającego zapotrzebowania ludności na pomoc prawną. Zgodnie jednak z uchwalonym w 1988 r. prawem spół-

dzielczym ZSRR² tworzone są spółdzielnie prawne, które jakby uzupełniają działalność istniejących poradni adwokackich, udzielając wszechstronnej pomocy prawnej obywatelom i organizacjom.

Przepisy o adwokaturze wyraźnie formułują gwarancje działalności adwokackiej. Należy do nich tajemnica adwokacka, swobodne reprezentowanie interesów obywateli przed sądami oraz organizacjami państwowymi i społecznymi. W celu zorganizowania pracy adwokatów prezydium Kolegiów Adwokackich tworzą w miastach i osiedlach poradnie prawne, które mają osobowość prawną. Kierownik poradni jest mianowany przez prezydium Kolegium Adwokackiego. Zobowiązany jest on m.in. do: organizowania pracy w poradni, przyjmowania pełnomocnictw od obywateli i organizacji w sprawach dotyczących udzielania pomocy prawnej, kontroli jakości pracy adwokatów i kontroli odbycia stażu, zarządzania środkami finansowymi poradni prawnej i in. Na początku 1991 r. na Ukrainie funkcjonowało 667 poradni prawnych.

Rodzaje pomocy prawnej udzielanej przez adwokatów można przedstawić następująco:

1) Konsultacje i wyjaśnienia problemów z zakresu prawa; ustne i pisemne oświadczenia z zakresu prawa, pisanie podań, skarg i sporządzanie innych dokumentów o charakterze prawnym. Takiego rodzaju pomocy prawnej w 1990 r. udzielono 3 529 984 obywatelom Republiki. Ostatnio, kierując się wytycznymi Rządu w sprawie dalszego zwiększenia praktyki udzielania ludności usług prawnych, można udzielać takiej pomocy telefonicznie.

2) Pełnomocnictwo do działania w celu ochrony interesów obywateli i organizacji wobec organów państwowych i społecznych (pełnomocnictwo w sądzie, pełnomocnictwo w arbitrażu). Tak np. w

1990 r. adwokaci Ukrainy udzielili 251 731 porad i występowali w sprawach karnych (219 035 - obywatelskich, 8 397 - administracyjnych).

3) Obrona oskarżonych na rozprawie przed sądami.

Warto dodać, że 13 listopada 1989 r. Najwyższa Rada ZSRR uchwaliła nowe zasady organizacji sądownictwa Związku SRR i republik związkowych,³ które znacznie poszerzają zakres działalności obrońcy w sprawie karnej. Zgodnie z art. 14 tych Zasad, podejrzany, oskarżony oraz skazany mają zagwarantowane prawo do obrony, które zapewnione jest już od momentu zatrzymania, aresztu lub wniesienia oskarżenia. Dotychczas obrońca był dopuszczany do udziału w sprawie dopiero od momentu ogłoszenia oskarżonemu zakończenia śledztwa wstępnego i okazania wszystkich materiałów sprawy w celu zapoznania się z nimi. Wyjątek stanowiły tylko sprawy dotyczące przestępstw nieletnich oraz osób mających wady fizyczne i psychiczne (niemy, głuchy, niewidomy i in.), które nie mogły same wybrać sobie obrońcy.

4) Pomoc prawna udzielana kolektywowi pracowniczym, deputowanym ludowym, ochotniczemu drużynom ludowym, sądom koleżeńskim i innym organom społecznym prowadzącym walkę z naruszeniami prawa.

5) Popularyzacja prawa wśród społeczeństwa (w 1990 r. przeprowadzono w republice 224 690 spotkań z ludnością).

Ustawa o adwokaturze nie wylicza wskazanych wyżej rodzajów pomocy prawnej, mówiąc ogólnie, że adwokaci okazują obywatelom i organizacjom również inną pomoc prawną. Na przykład adwokaci udzielili porad 8 524 zakładom, instytucjom i organizacjom, 691 kołchozom i 260 sowchozom.

Adwokatura jest materialnie niezależna od organizacji państwowych lub

społecznych. Środki finansowe kolegiów adwokackich są tworzone z kwot wpływających do poradni prawnych za opłaty związane z udzielaniem pomocy prawnej. Kolegia i poradnie adwokackie nie płacą podatków ani organom państwowym, ani lokalnym.

W 1988 r. Ministerstwo Sprawiedliwości ZSRR wydało nowe przepisy dotyczące opłat za pracę adwokatów i ustaliło nowe stawki opłat za udzielanie pomocy prawnej.⁴ Zlikwidowane zostały wszelkie maksymalne pułapy miesięcznego zarobku adwokatów. Opłatę za pomoc prawną ustala się według umowy między obywatelem a adwokatem. Nowy, bardziej giętki, system zapłaty za pracę adwokatów sprzyja polepszeniu pracy adwokatów, zwiększa ich zawodową odpowiedzialność, służy wzmocnieniu podstaw etycznych we wzajemnych stosunkach między adwokatem a klientem. Obecnie średni miesięczny zarobek adwokata na Ukrainie wynosi 479 rubli.

Nadzór zwierzchni nad adwokaturą i wpływ na jej kształt ma w dalszym ciągu

Ministerstwo Sprawiedliwości każdej Republiki. Sprawuje ono kontrolę nad stosowaniem przez Kolegia Adwokackie przepisów ustawy o adwokaturze.

Występują - po 1989 r. - próby zwiększenia roli samorządu adwokackiego. Przede wszystkim myśli się o wprowadzeniu prywatnej praktyki adwokackiej (za zgodą specjalnie powołanych komisji). Istnieje też potrzeba stworzenia adwokackich firm, urzędów i in. Zwiększenie niezależności adwokatów może doprowadzić do przyjęcia, że jest to zawód wolny. Adwokat powinien mieć większe gwarancje nietykalności osobistej, prawo zawierania umowy z obywatelem o udzielenie mu pomocy prawnej oraz zagwarantowane możliwości utrzymania pełnej tajemnicy zawodowej.

Wskazane wyżej problemy zostały już uwzględnione w projekcie ustawy o adwokaturze, przygotowywanym przez Związek Adwokatów Ukrainy (w 1990 r.), gdzie także uwzględnione zostały doświadczenia innych krajów, w tym i polskiej palestry.

PRZYPISY

¹ „Wiedomosti Wierchnogo Sowjeta Ukrainskoj SRR”, 1980, nr 46.

² „Wiedomosti Wierchnogo Sowjeta ZSRR”, 1988, nr 22, s. 2460.

³ „Wiedomosti Sjezda narodnych deputatow ZSRR”, 1989, nr 23, s. 441.

⁴ Istotne zmiany nastąpiły także w kwietniu 1991 r.